

Ympäristöministeriö

KOMMENTTEJA PROFESSORI KOKKALAN SELVITYKSESTÄ ASUMISEN, RAKENTAMISEN JA MAANKÄYTÖN JULKISEN TUTKIMUKSEN KEHITTÄMISESTÄ SUOMESSA

VIITE lausuntopyyntö 22.4.2010

Professori Matti Kokkala kartoitti ja arvioi ministeri Vapaavuoren kutsusta rakennetun ympäristön tutkimustoiminnan tilannetta ja kehittämistarpeita erityisesti asumisen, rakentamisen ja maankäytön eli ympäristöministeriön rakennetun ympäristön osaston (RYMO) toimialalla. Työn tuloksena syntynyt selvitys luovutettiin ministerille 16.4.2010. Selvityksen mukaan rakennetun ympäristön tutkimus- ja kehittämistoiminta on hajallaan. Selvityksessä esitetäänkin seitsemän toimenpidesuosituksen korjaamaan asiaa: kansallisen rakennetun ympäristön kehittämisen strategian laatiminen, keskitetyn tutkimusta suuntaavan toiminnon perustaminen, YM:n tutkimus- ja kehitysrahoituksen strateginen painottaminen ja kohdistaminen kansallisesti merkittäviin haasteisiin, tutkimusseurannan käynnistäminen, asumiseen liittyvä tutkimuksen keskittäminen Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus (YTK) yhteyteen, T&K-johtamisen koulutuksen käynnistäminen ja alan tutkimuskonferenssien säännöllinen järjestäminen.

Suomen Arkkitehtiliitto ry SAFAn mielestä on hyvä, että rakennusalan tutkimukseen ja etenkin sen puutteeseen on viimein kiinnitetty huomiota. Ala, jolla ei ole perustutkimusta, ei ole elinkelpoinen yhä nopeammin muuttuvassa maailmassa. Professori Kokkalan selvitys *Seitsemän kehitysehdotusta – Asumisen, rakentamisen ja maankäytön julkinen tutkimus Suomessa* on siis tarpeellinen ja tervetullut selvitys alan tutkimuksesta, vaikka selvitys on paikka paikoin jäänyt varsin pintapuoliseksi ja sen vuoksi epätasapainoiseksi kokonaisuudeksi.

Luvussa 5 on kuvattu varsin realistisesti tutkimuksen nykyistä tilannetta: 1) vähäiset resurssit ovat hajallaan, 2) päätoimisia tutkijoita on vähän ja akateemisen pätkätyöläisyyden kurimuksessa pitkäjänteisyys häviää ja innovatiivisuuskin kuihtuu nopeasti; 3) tutkimusperinne on ohut; ja 4) tutkimus on poukkoilevaa ja epäsystemaattista, kun rahoitus on sattumanvaraista ja aiheen valinta on pitkälti hankkeen vetäjän tai väitöskirjan tekijän omista intresseistä kiinni.

Selvityksessä esitetyt toimenpidesuositukset ovat pääosin tervetulleita, vaikka osaan niistä liittyy tiettyjä ongelmia ja uhkakuvia. Suositukset vaativatkin toteutuakseen paitsi rahaa myös tarkempaa ja yksityiskohtaisempaa selvitystyötä. Seuraavassa Arkkitehtiliitto esittää tarkempia huomioita ja kommentteja esitetyistä suosituksista.

Suositus 1: Kansallinen rakennetun ympäristön kehittämisen strategia

Ympäristöministeriön/asuntoministerin johdolla laadittava kokonaisvaltaisen kansallisen strategian tulee toimia kokoavana sateenvarjona, joka koordinoi jo olemassa olevia erilaisia alan päivitettäviä ohjelmia (mm Apoli, Rapoli, Korjausstrategisen strategia). Arkkitehtiliiton huoli koskeekin sen laadintaa: ketkä sen laativat ja minkälaisin painotuksin. Kun kiinnitetään erityistä huomiota olemassa olevan rakennetun ympäristön uudistamiseen - kuten suositus esittää - ei tule unohtaa rakennetun ympäristön laadun parantamisen tärkeyttä ja haudata tätä näkökulmaa teknisten kysymysten alle. Hyvä elinympäristö on laadukas myös toiminnallisesti, esteettisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti. Tämän lisäksi Arkkitehtiliitto haluaa painottaa, että strategiasta tulee tehdä elävä, ajan haasteisiin vastaava työkalu eikä staattinen 5-viisivuotissuunnitelma.

Suositus 2: Keskitetty toiminto ohjaamaan tutkimusta

Selvityksessä esitetään, että yhteiskunnallisesti tärkeiden aiheiden tutkimusta varten tarvitaan ”julkisen sektorin SHOK”, jossa ovat mukana ministeriöt, valtion virastot ja kaupungit sekä tutkimustahot ja alan yritykset. Epäselväksi jää, miten tämä toiminto eroaisi jo olemassa olevasta RYM Oy:stä, jossa ovat mukana samat tahot, ja kuinka eri ministeriöt käytännössä kykenisivät ottamaan kantaa hyvinkin laaja-alaiseksi paisuvaan tutkimuskirjoon. ”Toiminnon” rooli ei käy yksiselitteisesti ilmi selvityksestä, vaikka siinä toisaalta on hahmoteltu tälle ”toiminnolle” varsin kattava ja tärkeä tehtävä: se laatii tutkimusstrategian, käynnistää tutkimusohjelmia ja päättää tutkimusrahoituksen suuntaamisesta. Edellä mainitun takia ”toiminnon” rooli ja vastuut on määriteltävä selkeästi ja avoimesti. Sinänsä rakennusallalle tarvittaisiin STAKESia vastaava ministeriön alainen tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Tähän ”toimintoon” liittyy myös toinen näkökulma, josta Suomen Arkkitehtiliitto on huolissaan. Miten tutkimusohjelmat käynnistetään ja niiden aiheet määritellään, miten niille myönnetään rahoitusta ja kuinka niitä käytännössä koordinoidaan? Millaiseksi muodostuu Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) rooli koko rakennusalan tutkimuksen keskitettynä rahoituslähteenä? Miten se vaikuttaa asuntorakentamisen kehittämishankkeisiin? Myös painoalueiden nimeäminen painottuu nykyhetken ongelmiin. Tämä vaikuttaa tutkimuksellisesti vieraalta ajatukselta, koska tutkimuksen perusluonteeseen kuuluu elää toinen jalka jo tulevassa ja kyetä ennakoimaan tulevia ongelmia. Kuinka tutkimusstrategiassa voidaan jättää tilaa uusille avauksille tai nopeasti muuttuvien tilanteiden esiin nostamille akuuteille tutkimusaiheille? Ovatko nyt listatut aihealueet ne kaikkein akuuteimmat 5-10 vuoden päästä?

Suositus 3: YM:n tutkimus- ja kehitysrahoituksen strateginen painottaminen kansallisesti merkittäviin haasteisiin

Suomen Arkkitehtiliiton mielestä tutkimuksen kautta on mahdollista edistää myös hyvän ympäristön laatua. Painoalueisiin tulisikin lisätä ”Hyvän elinympäristön laatu”, jossa riittää paljon kansallisesti merkittävää tutkittavaa.

Suositus 4: Tutkimusseuranta

Suomen Arkkitehtiliitto näkee että etenkin tutkimusseurannan aloittaminen olisi koko rakennusalan kehittymisen kannalta tärkeää, eikä sitä tule ankkuroida ainoastaan ja liian vahvasti kuntien ja ympäristöministeriön tarpeista lähteväksi. Tutkimusta on aina arvioitava sen hyödyntämisen näkökulmasta – sitä vartenhan tutkimusta tehdään – mutta ongelmalliseksi saattaa muodostua tämän hyödyntämisen määrittely. Ketkä sen tekevät, miten ja millä mittareilla? Esimerkiksi ihmisen hyvinvoinnille elinympäristön esteettinen laatu on yhtä tärkeä kuin sen helpommin mitattavat fyysiset ominaisuudet.

Pelkkä tutkimuksen seuraaminen ei riitä, vaan tutkimuksesta on myös tiedotettava. Tällä hetkellä tutkimuksen hyödyntämisen suurin vaikeus on juuri tiedon puute olemassa olevasta ja tehtävästä tutkimuksesta ja kehittämishankkeista. Tästä seuraa olemassa olevan tutkimuksen olematon jatkotyöstäminen. Tutkimusseurantaan on oleellisena osana liitettävä laajamittainen tutkimuksesta tiedottaminen. Tämä palvelee myös olemassa olevien tutkijaverkoston parempaa hyödyntämistä paitsi olemassa olevan ja tehdyn tutkimuksen osalta myös käynnistettäessä uusia tutkimushankkeita.

Tiedon jakaminen on erityisen tärkeää hyödynnettäessä ns. ruohonjuuritason pienimuotoista tutkimus- ja kehitystoimintaa, jota tapahtuu muun muassa kunnissa ja toisaalta esimerkiksi yliopistoissa jopa perusopetuksen yhteydessä. Etenkin kuntatason tutkimuksesta ei ole saatavissa kootusti tietoa mistään. Tiedottaminen voidaan järjestää myös ikään kuin sateenvarjomaisesti koordinoiden ja hyödyntäen olemassa olevia verkostoja ja järjestelmiä.

Suositus 5: Asumiseen liittyvän tutkimuksen keskittäminen ja koordinointi YTK:n yhteyteen

Suomen Arkkitehtiliitto yhtyy selvityksen näkemykseen, että hajanaista asumisen tutkimusta tulee vahvistaa kansallisesti ja kansainvälisesti. YTK on monitieteinen tutkimusyhteisö, jonka luonteeseen saattaa sopia asumisen tutkimuksen koordinointi. Silloin on kuitenkin varmistettava muiden asumisen tutkimusta tekevien laitosten (mm SOTERA ja Future Home) ja pääkaupunkiseudun ulkopuolisten yliopistojen rooli asumisen tutkimuksen toimijoina. Vaikka YTK on monialainen, asumiseen liittyvä tutkimuskirjo on vieläkin monialaisempaa ja

YTK:n tutkijayhteisöstä puuttuvat muun muassa historian tutkijat. Nämä epävarmuustekijät ovat korjattavissa varaamalla YTK:lle huomattavasti nykyistä suuremmat resurssit asumisen tutkimukseen.

Suositus 6: T&K-johtamisen koulutuksen käynnistäminen

T&K-johtamisen koulutus on kannatettava aloite, mutta Arkkitehtiliitto korostaa, että alan tutkimuksen haasteet ja ongelmat ovat syvemmällä. Arkkitehtuurin, kuten myös muun rakennusalan perustutkinnot ovat varsin käytännönläheisiä, eikä siellä perinteisesti ole syntynyt valmiuksia tehdä tieteellistä tutkimusta. Tilanne on muuttumassa ja arkkitehtuurin oppilaitoksissa on herätty tarjoamaan mahdollisuutta suuntautua tutkijaksi jo perusopintojen aikana. Silti tutkijan urapolku ei houkuta monia nuoria opiskelijoita. Syynä ovat tutkijaesikuvien puute, jatko-opintojen rahoituksen pirstaleisuus ja epävarmuus, tutkijakoulupaikkojen vähyyys ja lopuksi tutkijoiden työllistymisen vaikeus: työpaikkoja ei ole. Tämä ei houkuttele siirtymään epävarmaan tulevaisuuteen, mikäli samaan aikaan tarjolla on alan suunnittelu- tai hallintotehtäviä. Tässä on yksi selitys sille, miksi rakennusalalla on liian vähän tutkijatoimintaa. Tutkimusinfrastruktuuria pitäisikin luoda ensin, sillä tutkijat synnyttävät toiminnallaan tutkimusta.

Suositus 7: Säännöllisten asumisen, rakentamisen ja maankäytön tutkimuskonferenssien järjestäminen

Suomessa voisi olla enemmän asumisen, rakentamisen ja maankäytön tutkimuskonferensseja. Arkkitehtiliitto kuitenkin huomauttaa, että ennen uusien instituutioiden perustamista, kannattaa käyttää hyväksi jo olemassa olevia. Asumista, maankäytönsuunnittelua ja yhdyskuntasuunnittelua on käsitelty monitieteisillä keväisin järjestettävillä kaupunkitutkimuspäivillä aina. Suomen Arkkitehtiliitto on aloittanut vuonna 2009 perinteen järjestää vuosittain yhdessä arkkitehtuurin oppilaitosten kanssa tutkimuskonferenssin, Arkkitehtuuritutkimuspäivät. Tavoitteena on luoda siitä vuoden tärkein tapahtuma alan tutkijoille.

Lopuksi Suomen Arkkitehtiliitto haluaa herättää kysymyksen, tulisiko tutkimustoiminnan keskittämiseen sijaan luoda yhteistyöelin, koska kohtaamiset synnyttävät uusia ajatuksia, innovaatioita ja tutkimusta. Tutkimus on luovaa toimintaa, jota ei saa rajoittaa perusteettomasti. Eri toimijoiden välinen vuorovaikutteisuus olisi voitu aloittaa jo tämän selvityksen tekoprosessissa, mutta tästäkin on hyvä jatkaa yhdessä.

Helsingissä 2.6.2010

Suomen Arkkitehtiliitto – Finlands Arkitektförbund ry. SAFA
psta,

Heini Korpelainen, tutkimuskoordinaattori, Suomen Arkkitehtiliitto